

УДК 330.34:341

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2019-4-13>

Худолей В.Ю.

доктор економічних наук, професор,
ректор

Міжнародного науково-технічного університету
імені академіка Юрія Бугая

Дергалюк Б.В.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економіки і підприємництва

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Khudolei Veronika

Doctor of Economics, Professor

Rector of PHEI «Academician Yuriy Bugay International

Scientific and Technical University», Kyiv, Ukraine

Dergaliuk Bogdan

Ph. D, Associate Professor,

Associate Professor of Economics and Entrepreneurship Department

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kiev Polytechnic Institute»

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ В УМОВАХ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF STATE REGULATION STRUCTURAL CHANGES IN THE CONDITIONS OF INTELLECTUALIZATION NATIONAL ECONOMY

У статті доведено важливість дослідження структурних змін національної економіки, оскільки національна економіка України характеризується суттєвими структурними диспропорціями соціально-економічного розвитку та необхідне вдосконалення методологічних принципів щодо державного регулювання структурних змін у національній економіці в умовах інтелектуалізації. Обґрунтовано використання методології системного підходу до державного регулювання структурних змін у національній економіці в умовах інтелектуалізації. Обґрунтування використання методології системного підходу дало можливість визначити низку принципів державного регулювання структурних зрушень у національній економіці, що являють собою певну систему, яка складається з універсальних та локальних принципів.

Ключові слова: методологічні засади, методологічні принципи, державне регулювання, структурні зрушення, національна економіка, інтелектуалізація економіки.

В статье доказана важность исследования структурных изменений национальной экономики, поскольку национальная экономика Украины характеризуется существенными структурными диспропорциями социально-экономического развития и необходимо совершенствование методологических принципов государственного регулирования структурных изменений в национальной экономике в условиях интеллектуализации. Обосновано использование методологии системного подхода к государственному регулированию структурных изменений в национальной экономике в условиях интеллектуализации. Обоснование использования методологии системного подхода позволило определить ряд принципов государственного регулирования структурных сдвигов в национальной экономике, представляющих собой определенную систему, которая состоит из универсальных и локальных принципов.

Ключевые слова: методологические основы, методологические принципы, государственное регулирование, структурные сдвиги, национальная экономика, интеллектуализация экономики.

The paper demonstrated the importance in the study of national economy structural changes, as the national economy of Ukraine is characterized by significant imbalances socio-economic development and improvement of the necessary methodological principles for state regulation of structural changes in the national economy in terms of intellectualization. The application of the systematic approach methodology to the object of scientific

knowledge, namely government regulation structural changes in the national economy in the conditions of intellectualization, because the systematic approach methodology is interdisciplinary and this makes it possible to match the research and study methodological principles of state regulation structural changes in the national economy. The system approach enables both involve a wide range of methods of scientific knowledge, to identify patterns of development, systematically take the information about the object of research, to predict its development in future prospects, taking into account the influence of factors of different nature, as much as possible to consider a variety of events, links, different processes, instruments, etc., considering them as one of the distinguishing characteristics and specific parameters peculiar only to them. Using the methodology of systematic approach made it possible to identify a number of principles for state regulation structural changes in the national economy, because the principles are in close cooperation with the dialectic of scientific knowledge, the laws of nature and laws of development of different levels. Methodological principles are a system consisting of: firstly, universal methodological principles of general scientific nature regarding state regulation; secondly, local principles that focus on a particular direction of development of the national economy, namely its intellectualization. The methodological basis of state regulation of structural changes in the national economy contributes to the development of effective mechanisms and conceptual foundations of structural transformations in the conditions of intellectualization.

Keywords: *methodological principles, methodological principles, state regulation, structural changes, national economy, intellectualization of economy.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Будь-яка країна за допомогою державного регулювання намагається досягти стабільного економічного зростання та розвитку економіки. Стале економічне зростання національної економіки є одним із найважливіших критеріїв забезпечення економічної безпеки будь-якої держави. Забезпеченню сталого економічного зростання національної економіки сприяє ефективна державна політика у сфері регулювання структурних трансформацій для забезпечення модернізації національної економіки відповідно до глобалізаційних процесів, спрямованих на інтелектуалізацію економічного розвитку. Необхідно зазначити, що національна економіка України характеризується суттєвими структурними диспропорціями соціально-економічного розвитку, що вимагає розроблення та запровадження механізмів державного регулювання структурних зрушень у національній економіці в умовах інтелектуалізації суспільного розвитку [1, с. 9; 5, с. 165]. Це та інше зумовлює вдосконалення методичних підходів до державного регулювання структурних зрушень у національній економіці в умовах інтелектуалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Теоретичною базою дослідження структури національної економіки та структурних зрушень стали праці таких закордонних учених, як: Е. Домар, П. Друкер, В. Льюїс, Д. Кендрік, Дж.Б. Кларк, В. Парето, Р. Солоу, Дж. Стігліц, Р. Стоун, Я. Тінберген, А. Тоффлер, Ж. Форрестьє, Ф. Хайек, Р. Харрод та ін.

Проблематику державного регулювання структурних зрушень у національній економіці України опікуються вітчизняні науковці, серед яких необхідно відзначити праці таких учених, як: О. Амоша, В. Воротін, А. Гальчинський, В. Геєць, З. Герасимчук, Н. Гражевська, П. Дудкін, Я. Жаліло, С. Єрохін, Б. Кваснюк, В. Коломойцев, О. Кузьмін, Ю. Макогон, Л. Мельник, В. Оскольський, О. Поліщук, Ю. Павленко, К. Панченко, Ю. Пахомов, В. Сальдо, В. Сіденко, М. Скрипниченко, Л. Федулова, А. Філіпенко, Л. Фокус, А. Чухно, Л. Шинкарук, С. Якубовський та ін. [1; 4; 7–9; 11].

Однак необхідно зазначити, що невпинні процеси індустріалізації суспільного розвитку та вплив

чинників різної природи на соціально-економічний розвиток національної економіки вимагають подальшого приділення уваги державному регулюванню структурних зрушень у національній економіці та вдосконалення методологічних засад державного регулювання.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є вдосконалення методологічних засад державного регулювання структурних зрушень у національній економіці в умовах інтелектуалізації. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання:

- доведено важливість дослідження структурних змін національної економіки;
- обґрунтовано використання методології системного підходу до об'єкта наукового пізнання;
- запропоновано сукупність принципів щодо державного регулювання структурних зрушень у національній економіці.

Методологічним базисом даного дослідження виступають системний підхід, а також методологія таких методів, як аналіз, синтез, дедукція, індукція, монографічний метод та інші методи наукового пізнання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ефективна структура економіки національного господарства в умовах інтелектуалізації суспільного розвитку сприяє отриманню та закріпленню наявних конкурентних переваг країни на світовому ринку, забезпечує незалежність держави та її економічну безпеку, виступає запорукою сталого соціально-економічного зростання. У структурі національної економіки відбуваються постійні зміни, у тому числі й у структурі економіки України.

Так, наприклад, якщо взяти структуру зайнятості населення, то можна зазначити, що останнім часом спостерігається тенденція до зменшення частки зайнятих у промисловості і, навпаки, відбувається зростання частки зайнятого населення в оптовій й роздрібній торгівлі, харчовій промисловості, сфері фінансових та інших послуг [11, с. 48]. Але необхідно зазначити, що структура зайнятості в національній економіці України суттєво відрізняється від структури зайнятості населення у розвинутих країнах, що вимагає державного регулювання структурних зрушень у

напрямі модернізації національної економіки з урахуванням інтелектуалізації суспільного розвитку.

Отже, структурні диспропорції, які притаманні національній економіці України, вимагають обґрунтування методологічного підґрунтя державного регулювання структурних зрушень в умовах інтелектуалізації. Своєю чергою, методологічне підґрунтя державного регулювання структурних зрушень у національній економіці сприяє розробленню дієвих механізмів та концептуальних засад структурних трансформацій в умовах інтелектуалізації.

Сьогодні одним із головних інструментаріїв наукового пізнання залишається системний підхід [10, с. 82; 2, с. 258]. Методологія системного підходу є міждисциплінарною, і це дає можливість усебічно підходити до дослідження та обґрунтування методологічних засад державного регулювання структурних зрушень у національній економіці. Саме системний підхід дає можливість одночасно задіювати широкий спектр методів наукового пізнання, визначити закономірності розвитку, системно сприймати отриману інформацію щодо об'єкта наукового дослідження, прогнозувати його розвиток на перспективу з урахуванням впливу чинників різної природи.

При цьому об'єкт наукового пізнання досліджується як єдине ціле, що складається з певних підсистем, та, своєю чергою, виступає підсистемою системи вищого щаблю. Саме системний підхід забезпечує інтеграційність отриманої інформації та знань щодо об'єкта наукового пізнання та дає можливість на основі його оцінювання провести моделювання його розвитку.

Системний підхід до державного регулювання дає можливість максимально врахувати різноманітні явища, зв'язки, різномірні процеси, важелі тощо, розглядаючи їх як єдине ціле з виокремленням специфічних характеристик та параметрів, властивих виключно їм. Це сприяє розробленню концепцій та задіяння процедур і дієвого інструментарію для виконання поставлених завдань та досягнення стратегічних цілей розвитку національної економіки.

Дотримання методології системного підходу дає можливість задіяти низку принципів щодо державного регулювання структурних зрушень у національній економіці.

Узагалі «принцип» (від лат. principium) – це певне основне вихідне положення, головне пояснення, керівна ідея, переконання, норма, правило, внутрішнє переконання, погляд на речі, що зумовлюють норми поведінки [3; 6]. Принципи або система принципів покладається в основу створення і/або здійснення чого-небудь. Принципами керуються під час прийняття рішень, у тому числі рішень щодо державного регулювання структурних зрушень у національній економіці. Принципи знаходяться у тісній взаємодії з діалектикою наукового пізнання, законами природи та закономірностями розвитку систем різного рівня.

На нашу думку, коли йдеться про методологічні принципи державного регулювання, найбільш доречним є їх поділ на універсальні методологічні принципи, що мають загальнонауковий характер, та локальні – ті, що спрямовані на певний напрям розвитку національної економіки.

До універсальних принципів державного регулювання структурних зрушень у національній економіці слід віднести такі принципи:

- законності – являє собою відправні засадничі вимоги з чітким дотриманням вимог Конституції України, що виступають підґрунтям під час визначення й установлення правил, норм та їх дотриманням;

- ефективності – передбачає: забезпечення державного регулювання структурних змін за оптимальної структури державних та спеціальних органів із відповідними важелями впливу; ефективність та послідовність заходів регуляторної політики з прогнозуванням можливого ефекту; здатність досягнення цілей національної економіки в результаті проведення структурної політики за мінімальних витрат на оптимального часу;

- пріоритетності – зводиться до вирішення найбільш нагальних потреб, зважаючи на пріоритет цілей державної структурної політики з метою оптимального задіяння продуктивних сил;

- цілеспрямованості – спрямування зусиль на досягнення поставлених цілей та завдань структурних змін з урахуванням загальних цілей національної економіки; узгодження економічних, соціальних, екологічних, політичних та інших цілей для максимального ефективного виконання функцій державного регулювання, векторна цілеспрямованість розвитку суб'єктів та структурних змін до встановлених цілей розвитку регіонів, галузей та держави загалом, поєднуючи інституціональні, управлінські, економічні, соціальні та інші складники;

- паритетності – полягає у: налагодженні взаємозв'язків та взаємовідносин між суб'єктами державного регулювання; популяризації заходів державної структурної політики; доведенні головних завдань та засобів їх досягнення до свідомості громадян країни; спрямуванні зусиль на підвищення якості життя населення; урахуванні та поєднанні інтересів різних суб'єктів національної економіки, а також у прийнятті до уваги економічних, соціальних, екологічних, політичних, глобалізаційних та інших умов розвитку й чинників впливу;

- збалансованості – передбачає поєднання адміністративно-правових та економічних важелів впливу на структурні зрушення, збалансованість у розподілі ресурсів, функціональному призначенні органів управління тощо за використання планування, прогнозування, програмування відповідно до пріоритетних напрямів структурних змін національної економіки.

До локальних принципів, спрямованих на інтелектуалізацію розвитку національної економіки, на думку авторів, слід віднести принципи:

- прозорості – полягає у відкритості та прозорості інформації щодо реалізації державної структурної політики та процесів інтелектуалізації національної економіки;

- компліментарності – базується на всебічній підтримці інтелектуально-інноваційно спрямованих програм, проектів, заходів шляхом взаємодоповнювальної дії різних суб'єктів національної економіки;

- саморозвитку – спрямування механізмів, засобів, важелів державного регулювання на стимулю-

вання інноваційного розвитку суб'єктів національної економіки в умовах обмеження ресурсів, у тому числі бюджетного фінансування науково-інноваційної діяльності;

– інтеграційності – полягає у створенні умов для поглиблення інтеграції суб'єктів національної економіки в європейський та світовий економічний, технологічний, інноваційний простір, поглибленні засад міжнародного науково-технічного співробітництва;

– емерджентності – передбачає, що структурні зміни у напрямі інтелектуалізації національної економіки надають сукупності функціонування наявних факторів виробництва якісно нові властивості, особливості та якості, що за рахунок інноваційної спрямованості сприяє більш раціональному використанню ресурсів;

– інноваційності – передбачає спрямування зусиль державного регулювання, ресурсів та інтелектуального потенціалу національної економіки на активізацію інноваційно спрямованого виробництва для зменшення структурних диспропорцій економіки;

– креативності – полягає у розробленні та задіянні важелів впливу, що характеризуються багатовимірністю та комплексністю на основі використання новітніх підходів і прогресивних методів.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, використання системного підходу до державного регулювання структурних зрушень у національній економіці в умовах інтелектуалізації дає можливість одночасно задіяти широкий спектр методів наукового пізнання та обґрунтувати методологічні принципи щодо об'єкта дослідження. Системний підхід та методологічні принципи знаходяться у взаємозв'язку та дають можливість розробляти на їх базі концепції подальшого функціонування державного регулювання структурних зрушень у національній економіці. Авторами запропоновано сукупність методологічних підходів до державного регулювання структурних зрушень у національній економіці в умовах інтелектуалізації, що являє собою певну систему та складається з:

по-перше, універсальних методологічних принципів, що мають загальнонауковий характер щодо державного регулювання, а саме: законності, ефективності, пріоритетності, цілеспрямованості, паритетності, збалансованості;

по-друге, локальних принципів, що спрямовані на певний напрям розвитку національної економіки, а саме її інтелектуалізацію, до яких відносять принципи: транспарентності, компліментарності, саморозвитку, інтеграційності, емерджентності, інноваційності, креативності.

Дотримання сукупності принципів державного регулювання структурних зрушень є певною інституційною гарантією від непередбачених, необґрунтованих та неправомірних дій державного регулювання структурних зрушень у національній економіці. Принципи виступають методологічним каркасом розроблення концепцій, інструментарію, механізмів державного регулювання структурних зрушень.

Бібліографічний список:

1. Антонюк В.П. Структурні зрушення в національній економіці як загроза для сталого розвитку України. *Вісник економічної науки України*. 2017. № 2. С. 7–12.
2. Біла С.О. Структурна політика в системі державного регулювання трансформаційної економіки : монографія. Київ : УАДУ, 2001. 408 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2001. 1440 с.
4. Гонта С.В. Категоріальний простір дослідження структурної трансформації національної економіки. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 3(7). С. 84–92.
5. Детермінанти розвитку національного господарства : монографія / за заг. ред. П.В. Круша. Київ : НТУУ «КПІ», 2014. 276 с.
6. Економічна енциклопедія : у трьох томах / С.В. Мочерний та ін. Київ : Академія, 2002. Т. 3. 952 с.
7. Клімова О.І. Формування і розвиток економічних систем унаслідок структурних змін в економіці України. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 5. С. 111–117.
8. Мельник А., Васіна А. Структурна трансформація національної економіки України як чинник модернізації інституційного базису її розвитку. *Журнал європейської економіки*. 2010. Т. 9. № 1. С. 37–58.
9. Мельниченко О., Миколюк В. Структурні зрушення в національній економіці як об'єкт та результат державної структурної політики. *Держава і ринок*. 2012. № 4. С. 131–135.
10. Тульчинська С.О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти : монографія. Київ : НТУУ «КПІ», 2009. 488 с.
11. Шинкарук Л.В. Структурні трансформації підходи та методи їх дослідження. *Структурні трансформації в економіці України : динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток* : наукова доповідь / за ред. Л.В. Шинкарук. Київ, 2015. 304 с.

References:

1. Antonjuk V.P. (2017) Strukturni zrushennja v nacionalnij ekonomici jak zagroza dlja stalogo rozvytku Ukrainy [Structural shifts in the national economy as a threat to Ukraine's sustainable development]. *Visnyk ekonomichnoji nauky Ukrainy*, vol. 2, pp. 7-12.
2. Bila S.O. (2001) Strukturna polityka v systemi derzhavnogo rehuljuvannja transformacijnoji ekonomiky [Structural policy in the system of state regulation of the transformation economy]. Kyiv: Issued by UAU (in Ukraine).
3. Busel V.T. (ed.) (2001) Velykyj tлумачnyj slovnyk suchasnoji ukrajinskoji movy [A great explanatory dictionary of modern Ukrainian]. Kiev; Irpin: VTF "Perun" (in Ukraine).
4. Ghonta S.V. (2016) Kategorialnij prostir doslidzhennja strukturnoji transformaciji nacionalnoji ekonomiky [Categorical space for the study of structural transformation of the national economy]. *Naukovyj visnyk Polissja*, vol. 3, no. 7, pp. 84-92.
5. Krush P.V. ta in. (2014), Determinanty rozvytku natsional'noho hospodarstva [Determinants of the development of the national economy]. Kyiv: NTUU "KPI" (in Ukraine).
6. Klimova O.I. (2010) Formuvannja i rozvytok ekonomichnykh system unaslidok strukturnykh zmin v ekonomici Ukrainy [Formation and development of economic systems due to structural changes in the Ukrainian economy]. *Aktualni problemy ekonomiky*. vol. 5, pp. 111-117.
7. Mochernyj S.V. ta in. (2002) Ekonomichna encyklopedija [Economic encyclopedia: in three volumes]. Kyiv, VC "Akademija" (in Ukraine)
8. Melnyk A., Vasina A. (2010) Strukturna transformacija nacionalnoji ekonomiky Ukrainy jak chynnyk modernizaciji instytucijnogo bazysu jiji rozvytku [Structural transformation of the national economy of Ukraine as a factor in modernizing the institutional basis of its development]. *Zhurnal jevropejskoji ekonomiky*. vol. 1, no. 9. pp. 37-58.

9. Meljnichenko O., Mykoljuk V. (2012) Strukturni zrushennja v nacionalnij ekonomici jak ob'jekt ta rezultat derzhavnoji strukturnoji polityky [Structural shifts in the national economy as an object and result of state structural policy]. *Derzhava i rynek*. vol. 4, pp. 131-135.
10. Tul'chyns'ka S.O. (2009), Intelektual'no-innovatsijna modernizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoretyko-metodolohichni aspekty. [Intellectual-innovative modernization of the Ukrainian economy: theoretical and methodological aspects]. Kyiv: NTUU «KPI» (in Ukraine).
11. Shynkaruk, L.V. (2015) Strukturni transformaciji pidkhody ta metody jikh doslidzhennja. Strukturni transformaciji v ekonomici Ukrajinny [Structural transformations approaches and methods of their research. Structural Transformations in the Ukrainian Economy]. *Dynamika, superechnosti ta vplyv na ekonomichnyj rozvytok* [Dynamics, Contradictions and Impact on Economic Development]. Kyjiv. (in Ukraine).